

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«طرح رسیدگی به دارایی مقامات، مسئولان و کارگزاران
نظام جمهوری اسلامی ایران»^۱
(ویرایش سوم)

مقدمه

رعایت حقوق مردم و پیش‌بینی سازوکارهای بازدارنده برای مقابله با سوء استفاده از مناصب عمومی و قدرت در اصل یک‌صد و چهل و دوم قانون اساسی جلوه‌گر شده است. این امر نشان می‌دهد واضعان قانون اساسی، عناصر اصلی حقوقی و قضایی برای حفظ حقوق مردم و مقابله با فساد را در قانون اساسی مقرر داشته‌اند و بر عهده نمایندگان مجلس است که با استفاده از صلاحیت قانونگذاری خویش، حدود و ثغور فعالیت‌های قانونی را تعیین کنند.

در واقع، در اصل (۱۴۲) قانون اساسی، حکم خاصی برای مسئولان معین مقرر شده است و لزوماً از آن مفهوم مخالفی مبنی بر اینکه قانونگذار نمی‌تواند ترتیبات دیگری را برای رسیدگی به دارایی مسئولان و مقامات به نحو مقتضی در نظر گیرد، مستفاد نمی‌شود. لذا از آنجا که اصل پاسخگویی مستلزم پاسخگویی همه مقامات و صاحب‌منصبان حکومتی است، وضع قانون در این خصوص مغایرتی با نظر و حکمت قانونگذار ندارد.

لزوم قانونگذاری

وضع قوانینی درخصوص افشای صورت وضعیت دارایی‌ها و اعلام مشاغل و فعالیت‌های خصوصی مسئولان عالی‌رتبه کشوری با شفاف‌سازی موجب می‌گردد فرد از اشتغال به هر نوع فعالیتی که به ایفای صحیح وظایف و مسئولیت‌های عمومی لطمه وارد می‌سازد، بازداشته شود و از کسب درآمد نامشروع بپرهیزد. قوانین و مقررات مقابله با فساد واجد جنبه‌های متفاوتی هستند. نخست در رویکردی بازدارنده با تعبیه قواعد و هنجارهای ناظر بر رفتار مطلوب به ایجاد محیطی عاری از فساد کمک می‌کنند. سپس با اتخاذ رویکردی ترمیمی و مقرر کردن ضمانت اجراها و ابزارهای جانبی مناسب با مصادیق فساد مبارزه می‌کنند. نظام‌های حقوقی کشورهای مختلف معمولاً آمیزه‌ای از هر دو رویکرد را در قوانین خود پیش‌بینی کرده‌اند.

مبارزه با فساد، مجموعه‌ای از موازین قانونی و اخلاقی مختلف را در بر می‌گیرد که در کنار یکدیگر می‌توانند ساز و کارهای موثری را برای اقدامات پیش‌گیرنده یا جبرانی فراهم سازند. تعیین محدودیت‌هایی در بکارگیری افراد در مناصب خاص (در برخی کشورها، اشخاص حق ندارند در صورتیکه طرف قرارداد

۱. عنوان این طرح بیش از این «طرح صیانت جامعه در برابر مفاسد اقتصادی بوده که در گزارش کمیسیون قضائی و حقوقی به مجلس شورای اسلامی با شماره چاپ ۱۳۵۱ به «رسیدگی به دارایی مقامات، مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران» تغییر یافته است.

با دستگاه دولتی یا نهاد عمومی غیردولتی باشند به پستی گمارده شوند که در خصوص آن قرارداد تصمیم‌گیری می‌کند)؛ وضع قواعد اخلاقی رفتاری برای دولتمردان و لزوم افشای دارایی‌ها از جمله موازین یادشده هستند. محدودیت‌ها به این منظور وضع می‌شوند که مقامات یا مستخدمین دولتی سابق به دلایل دسترسی پیشین به برخی اطلاعات محرمانه یا وابستگی سابق به حکومت از امتیازات خاصی برای کسب منافع خصوصی بهره‌مند نگردند. چنین محدودیت‌هایی بصورت حداقلی در قوانین انگلستان و بصورت مشروح در قوانین کانادا دیده می‌شود. افشای صورت وضعیت دارائی‌ها، همچنین اعلام مشاغل و فعالیت‌های خصوصی مسئولین عالی رتبه کشوری در بسیاری از کشورها بصورت ادواری قبل و بعد از بعهده گرفتن مناصب انجام شود و دسترسی عمومی به این اطلاعات وجود دارد. وضع قوانین مقابله با فساد هنگامی سودمند خواهد بود که در مقام اجرا با عزم سیاسی برای اجرای صحیح و بموقع توأم گردد و در مقام قضا با رفتار عادلانه و بدون تبعیض دستگاه قضایی تضمین شود. در این صورت است که پیش‌بینی‌های قانونی به ایجاد خود کنترلی در جلوگیری از وقوع فساد منجر می‌شوند.

بررسی جزئیات طرح

خوشبختانه طرح حاضر غالب خلأهای موجود قانونی در زمینه شفاف‌سازی وضعیت دارایی مقامات، مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران را مدنظر داشته و آن‌ها را مرتفع نموده است، اما نظر به متن طرح مورد بحث، موارد اندک ذیل قابل توجه می‌باشد.

الف) در ماده (۱۳) طرح پیش‌بینی شده است

چنانچه افراد مذکور در مواد (۲) تا (۴) به قصد فرار از تکالیف مقرر در مواد (۹) و (۱۰) این قانون دارایی خود را به نحو صوری به دیگری منتقل نمایند، عمل جرم تلقی شده و علاوه بر مجازات مربوطه به حبس ... محکوم می‌گردد».

از آن جا که معاملات صوری، به حکم قانون مدنی و به لحاظ فقد قصد ان‌شاء... طرفین معامله، تأثیری در ایجاد حق یا انتقال اموال نداشته و به علاوه مطلق معاملات اموال نامشروع، صرف‌نظر از قصد معامله‌کننده، فاقد اعتبار است، ذکر «به نحو صوری» در متن ماده (۱۳) ضروری نبوده و محل ایراد می‌باشد. لذا پیشنهاد می‌شود قید مذکور از ماده (۱۳) حذف ده و صرف انجام معامله قصد فرار از تکالیف مقر جرم تلقی گردد. در ضمن به منظور ایضاح عبارت «علاوه بر مجازات مربوطه»، پیشنهاد می‌نماید عبارت یاد شده به شرح ذیل اصلاح شود:

علاوه بر مجازات مذکور در ماده (۱۱)

ب) نظر به آن که قانوناً انفصال برخی از مقامات مشمول قانون امکان‌پذیر نمی‌باشد. پیشنهاد می‌نماید به منظور رفع خلأ قانونی موجود در این زمینه، متن زیر به عنوان ماده‌ای الحاقی به طرح افزوده شود:

«در هر مورد که انفصال متخلفین موضوع این قانون به جهات قانونی ممکن نباشد، متخلف به ضبط اموال و دارایی‌های غیرقانونی و پرداخت یک تا دو برابر ارزش اموال مذکور محکوم و پس از پایان دوره تصدی، از حق انتخاب یا انتصاب مجدد محروم خواهد گردید».